

conferant velim, ne capita omnia, in quibus hoc accidit, adnotare cogamur. Illud minimè praetermittendum duximus, plura, sive in Collectione Gregorii IX. sive in Sexto, Clementinis, et Extravagantibus, sub hoc titulo extare capita, in quibus probantur expectativae, et mandata de providendo, quae prohibita fuere in Synodo Trident. et adversantur Concordatis à Regibus nostris initis cum Sede Romana.

Secunda huius tituli pars est de diversis beneficiorum speciebus, quae conspiciuntur in Ecclesiis Cathedralibus, et Collegiatis; eaque non mediocrem accipit lucem ex his, quae initio diximus circa peculiis ecclesiastici administrationem, et multiplices vitae Clericorum variationes. Horum beneficiorum quaedam dicuntur Dignitates, alia Personatus, alia Officia, reliquis sub generali nomine Canoniatuum contentis. Vocantur Dignitates quae habent praestantiam cum aliqua iurisdictione; Personatus, si dignior illis sedes sit absque iurisdictione; denique Officiis inest speciale aliquod munus sine iurisdictione, aut sedis praerogativa. Et haec quidem generalis traditio est; quoties autem de singulis quaeritur, consulendae sunt cuiusque Ecclesiae consuetudines, et statuta, cum in aliis Dignitas dicatur, quod in aliis appellatur Personatus; quae voces etiam in iure non semel confunduntur. Sic quoque animadvertimus in quibusdam Ecclesiis plura in aliis pauciora ex his beneficiis existere. De singulorum origine hic agere longum foret: tantum addam quorundam ex eis primam institutionem non alibi quaerendam, quam in vita communi Clericorum; cum enim ordinata esset ad exemplum monasticae, inducta in eam sunt nomina officiorum quae in Monasteriis frequentabantur, qualia sunt Decani, Praepositi, Prioris, Abbatis.

Assignantur etiam aliae beneficiorum divisiones,

ut

ut in regularia, et saecularia; titulata, et commendata; receptitia, et non receptitia; perpetua, et ad nutum amovilia; patrimonialia, et libera; denique in maiora, et minora; quae satis ex ipsis nominibus percipiuntur, et insuper declarandae deinceps sunt, prout exigit subjecta materia.

TITULUS VI.

De Clerico aegrotante, vel debilitato.

Quae hucusque dicta sunt de onere residentiae, atque poenis adversus non residentes stabilitis, haud intelligenda sunt de illis, qui morbo, aut senio confecti, ministrare amplius nequeunt; nam his dandus est ab Episcopo Coadiutor cum competenti dote, simul relinquendo impedito Clerico necessaria ad sui congruam sustentationem.

Quaenam quantitas assignanda huiusmodi Coadiutori, aut Vicario sit ut sciatur, attendenda apud nos est Bulla *Apostolici ministerii*: si vero quaestio oriatur de bonis, ex quibus ea desumenda sit, primo videtur inspiciendum an beneficium impediti sufficiens ad hoc sit post-tributam beneficiario partem ad sui sustentationem necessariam, cuius prima semper habenda est ratio: in eius defectu cogendi illi sunt, qui decimas percipiunt; qui ad ministrorum sustentationem aliter obligati sunt; aut denique Parochiani, iuxta regulam, quae traditur quoties agitur de Ecclesiis aedificandis, aut restaurandis.

Episcopo impedito aequè dandus Coadiutor est: et quidem à Metropolitanano iuxta *caput 5. huius tituli*. verum ea facultas reservata S. Pontifici est per posteriorem Bonifacii VIII. Constitutionem in *cap. un. h. tit. in 6.* Deducitur ex eodem textu Episcopum, aut Clericum impeditum renunciare, aut cedere mi-

E 2

ni

nitè esse cogendum, cum afflicto non sit addenda afflictio; unde *caput 4.* intelligendum est de remotione ab administratione actuali, non de habituali.

Tandem quoad formam Coadiutorem eo casu petendi sanxit Bonifacius VIII. in *praedict. cap.* ut Episcopus senio, aut valetudine corporali gravatus, vel etiam aliàs adeò impeditus perpetuò, ut officium suum nequeat exercere, possit de *sui consilio*, et *assensu Capituli*, vel maioris partis ipsius, unum, vel duos auctoritate Apostolica Coadiutores assumere ad dictum officium exequendum. Si Episcopus demens fuerit, et quid velit, aut nolit exprimere nesciat, vel non possit, tunc potest eius Capitulum, vel duae ipsius partes iuxta hanc constitutionem eadem auctoritate unum, aut duos Coadiutores assumere. Quod si Episcopus senio, aut incurabili morbo gravatus, vel perpetuo impedimento inutilis ad officium reddatur, et Coadiutorem assumere nolit à Capitulo requisitus, nihil debet per Capitulum innovari, sed facti circumstantias universas ad notitiam Sedis Romanae deferet. Apud nos imploranda hoc casu venit protectio Regis: imò nusquam Episcopo dari poterit Coadiutor absque eiusdem consensu, et *praevio Senatus Supremi examine*.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

Beneficia, de quibus superius actum est, aliter acquiri nequeunt, quam per canonicam institutionem: quapropter merito in hoc, et quibusdam ex titulis sequentibus explicatur quid ea sit; ad quos iure ordinario pertineat; denique quaenam in ea peragenda servanda sint.

Ins-

Institutionis vocabulum generale est, comprehenditque quamcunque beneficii dationem, aut assumptionem ad beneficium; atque in ea significatione desumitur in rubrica huius tituli: verum contrahitur deinde, ut denotet concessionem beneficii non liberam, et in hoc sensu distinguitur à collatione, quae dicitur concessio libera. Huic locum esse constat in beneficiis, quae non conferuntur praevia praesentatione aliqua, aut electione: illa è converso verificatur, quoties is, ad quem institutio spectat, denegare eam nequit praesentato, aut electo, modo idoneus sit, ut dicemus in tit. *de Iure Patronatus*. Ex iis, quae aliis locis tradidimus, satis deprehenditur, iuxta antiquam beneficiorum formam seungi non potuisse collationem beneficii à collatione ordinum: unde omnia hic exposita intelligenda veniunt de hodierna disciplina, quae tunc demum invaluit, cum novam, quam hodie praesferunt, formam beneficia desumpserunt.

Collatio iure ordinario competit Episcopo *cap. 3.* potest autem iure speciali ad alios spectare: sin verò lis super hoc oriatur, servandus quis interim est in possessione iuxta *cap. 6.* et notissima iuris principia. Tribuitur in *cap. 3.* eadem potestas Officialibus, sive Vicariis Episcoporum: coeterum de illis hoc est intelligendum, qui *expressè* hanc facultatem in mandatis ab Episcopis acceperunt iuxta *caput 3. de Officio Vicarii in 6.*

Quicumque institutionis, aut collationis iure fungitur plurima servare tenetur: et quidem in primis conferre beneficium vetatur antequam vacet, de quo in titulo seq. Deinde non nisi idoneis conferre debet, illis nempe, qui pollent omnibus qualitatibus, sive in iure, sive in beneficii erectione requisitis; unde laicis non esse conferenda beneficia praescribitur in *cap. 2. b. tit.* Praeterea in id semper intendere tenetur, ut digniores coeteris praeferat, se-

po-

positis cunctis humanis affectionibus ; de quo nonnulla aliis locis praelibabimus.

In *cap. 1.* continetur saluberrima sanctio Concilii Arelatensis VI anni 813. in *canone 3.* Statuitur in eo, *ut non amplius suscipiantur Monasterio Canoniorum, atque Monachorum, seu etiam Puellarum, nisi quantum ratio permittit, ut in eodem Monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possit.* Eisdem ferè verbis concepta haec sanctio conspicitur in Concilio Moguntino, et Turonensi III. quae eodem anno habita sunt : in *canone autem 27.* Rhemensis haec leguntur : *Ut in Civitatibus, et Monasteriis non maior numerus seroventium Deo mittatur, quam possibilitas eis ministrandi fuerit :* quibus consonat Concilium Tridentinum in *sess. 25. de Regul. cap. 3.*

Hanc constitutionem paulò latius quoad Regularum expendemus alibi, Cum de Clericis aequè, ac Monachis concepta sit à S. Raimundo in *capite praedict.* ex ea generaliter deducitur Collatori non licere plures Clericos instituere, quam ferre valeant Ecclesiae redditus. Eòdem collimant leges omnes de nemine ordinando absque titulo ad sui congruum sustentationem sufficiente, ne dedecus totius ordinis ecclesiastici inde oriatur ; cui sanctissimo fini assequendo adlaboratum praecipuè est à Religiosissimo Rege nostro his posteris temporibus, uti satis ostendunt litterae encyclicae ad Episcopos omnes missae anno 1769. ut ad mentem Concilii Trident. per uniones, et suppressiones ita beneficia omnia in posterum manerent ordinata, ut congruae sustentationi satis essent ; praecipuè verò illa, quibus annexa est animarum cura, Nihilominus mendicantes Clericos, non advenas modo, sed et nostrates Sacerdotes, haud semel vidisse fateri tutò possumus ; alios verò stipendia Missarum, et Concionum adeò anxie quaeritantes, ut mirum non sit, quod,

quod, simoniam frequentissimè committi, vulgò existimetur, et non admodum iustae opinionones de rebus sacris apud laicos ingerantur. Sed quod magis dolendum, curata adhuc conspicimus beneficia, valdè tenues habentia proventus, dum alia, fortè in eadem Dioecesi, longissimis abundant ; neque tamen ulla remanent antiquae disciplinae vestigia, iuxta quam Ecclesiae divites pauperibus necessaria quaeque tribuebant.

Quod in *capite 5.* statuitur de Clericis ex quacunque Natione desumendis, dummodo idonei, et digni sint, congruebat statui Ecclesiae Constantinopolitanae temporibus Innocentii III. ad quam missa haec Decretalis fuit. Eo aevo Latini Constantinopolim semel, atque iterum expugnarunt : inducto quoque in eam ritu Latino, Patriarcha eiusdem communionis stabilitus fuit Thomas Venetus, qui coeteros Latinos Clericos spernens, tantùm Venetos in ea Ecclesia collocare studebat, de quo eum increpat Innocentius III. Haec admonere duxi, ne quis tum veteribus, tum novis nostri Regni legibus notam inurat ex eo, quod accuratissimè prohibuerint, quod beneficia, tum maiora, tum minorà, exteris hominibus conferantur, neve ullo pacto pensiones in eorum favorem inductae, et constitutae valeant. Sanctissima haec sanctio est, et nedum in Reipublicae securitatem, et commodum, sed etiam in utilitatem Ecclesiarum ipsarum admodum necessaria. Vix explicari possunt mala, quae Hispanae Regioni oriebantur ex advenarum ad beneficia ecclesiastica admissione : immensa ferè ex proventibus Ecclesiarum nostrarum deducta pecuniae quantitas ad externos, infensos non semel Regni hostes, deferebatur : interea residentia negligebatur, atque animarum cura Mercenariis modica pensione contentis committebatur, quibus neque virtutis, et scientiae qualitates inerant, neque ullae supererant facultates, quibus sub-

ve-

venire valerent indigentibus Paraecianis : languerent litterarum , atque artium studia , quae mirum in modum foventur redditibus ecclesiasticis inter Regnicolas tributis : saepè suspecti viri inter frequentia bella primas sedes occupabant. Obviam legibus nostris itum his incommodis est : neque tamen satis erat statuere ne beneficia exteris conferrentur , nisi simul cessarent rescripta Regia , quibus nonnullis iura Civitatis tribui consueverat (*Cartas de Naturaliza*) : modus ergo et his impositus fuit : Deinde verò abusus pensionum , qui occasione Schismatis Avenionensis gliscere coepit , novam exteris paravit viam , redditibus Ecclesiarum nostrarum fungendi. Conferebantur quidem beneficia Hispanis ; verum pensionibus in favorem exterorum gravata : presto fuerunt Reges nostri medelae etiam huic morbo adhibendae : coeterum mutuato nomine alicuius hispani eadem nihilominus in exterorum gratiam imponebantur , donec tandem Concordatis aditus omninò alienigenarum ambitioni , et novis in dies prodientibus artibus interclusus est : quanvis enim adhuc Sedi Apostolicae reservata fuerit provisio nonnullorum beneficiorum , conferri tamen necessariò debent hispanis nullo pensionis , aut alterius qualitatis gravamine ; et si quae Bullae , Brevia , aut cuiuscunque generis rescripta à Romana Sede emanaverint huic conventioni vel minimum adversantia , retinenda , atque ad Supremum Senatum mittenda sunt , sicut iniunctum strictè est cunctis Iudicibus Regiis. Monuimus etiam haec *lib. 1. tit. 6.*

TITULUS VIII.

De Concessione Praebendae , et Ecclesiae non vacantis.

Superiori Titulo innuimus conferendum non esse beneficium antequam vacet ; quod hic latius explicare oportet.

Non solum antiquissimis , et celeberrimis Ecclesiae statutis cautum est , ut nemo ambire audeat viventis beneficium , uti aiebant Patres Concilii Lugdun. I. anno 1245. verum et ipsis Gentilibus reprehensibile nimis visum est , dum de suo Pontificatu agebatur. Idem praedicarunt Iuriconsulti de eo , qui sollicitus esset de haereditate viventis.

Hinc rescribitur in *cap. 1. b. tit.* eum , qui scienter in beneficio non vacante fuerit institutus , esse deponendum : et in regula 21. Cancellariae annullatur provisio beneficii vacantis etiam per novam supplicationem illi facta , qui vivente adhuc possessore supplicaverit de eo tanquam vacante per obitum. Longum foret recensere causas , sive casus omnes , quibus advenientibus vacant beneficia , ita ut conferri statim valeant : coeterum animadvertere non desinam quandoque vacare beneficia ipso iure , nonnunquam sententià Iudicis , aliquando facto ipsius Beneficiarii. Ipso iure , sive legis potestate vacare dicitur beneficium dum venit casus , quo adstante expressum est in iure vacare beneficium , licet nonnunquam requiratur sententià Iudicis declaratoria. Dicitur vacans sententià Iudicis , quoties legitimus Superior iustus de causis , debitaeque formà beneficio possessorem privavit perpetuò : quo casu distinguenda cautè est suspensio à privatione , et censura à poena. Facto Beneficiarii vacat si renuciaverit eà ,

Tom. II.

F

quam

quam suo loco exposuimus formâ; si statum, aut vitæ rationem eligat cum possessione beneficii incompatibilem; veluti si matrimonium contrahat, aut in Religione profiteatur, quanvis verum sit etiam iuris potestatem his casibus concurrere.

Neque tantum conferre prohibetur quis beneficium non vacans, sed et promittere, *cap. 2. eod.* ad avertendum nempe improbum captandæ mortis alienæ votum. Sed ne Tyrones capitibus invicem sibi adversantibus confundantur, animadvertere hic iuvat cum doctissimo Gonzalezio temporibus Alexandri III. prohibitam quidem exitisse promissionem certi beneficii nondum vacantis, sed non aequè incerti, quasi non ad eò tunc esset verendum votum captandæ mortis. Innocentius III. neque incerti beneficii nondum vacantis promissionem subsistere voluit, nisi sub clausula *cum potero*, vel *cum facultas se obtulerit*, uti apparet in *cap. 13. b. tit. et 19. de Præbendis*. Verùm Bonifacius VIII. in *cap. 2. b. tit. in 6.* reprovavit promissiones omnes quacunque forma factas, per quas directè, aut indirectè aperiiri via valeat ad beneficia vacatura. Tandem Sinodus Trident. in *sess. 24. de Reform. cap. 19.* abrogavit mandata omnia de providendo, gratias expectativas, promissiones denique omnes, et reservationes, etiam mentales, de beneficiis vacaturis: quod pressius adhuc statuit S. Pius V. anno 1568. in Constitutione *Sacrosanctum*. Nihilominus interveniente S. Pontificis auctoritate permisit sancta Sinodus Coadiutorum cum futura successione dationem, quoties necessitas, aut evidens utilitas Ecclesiae exigat *sess. 25. de Reform. cap. 7.* ita tamen ut solum in Episcopatibus, et Praelaturis etiam in praedictis adiunctis ei locus sit, nusquam in reliquis beneficiis, quaecunque illa sint. Idem quoad hæc Regna iam olim statuerat Alexander VI. in quoddam Motu proprio edito anno 1499. cuius accuratam observantiam

tiam simul cum praecitata Tridentina sanctione districtè præcepit Philippus V. Rex anno 1745. *Auto acordado 9. lib. 1. tit. 3.*

Adduci in hanc rem vulgò solet factum Augustini, qui Valerio Hipponensi Episcopo viventi suffectus fuit: verum fatetur ipse Augustinus id contrarium fuisse canonibus Nicaenis, quorum prohibitioni locum non esse credidit Valerius in conspectu Augustini, cuius electionem sciebat fore Ecclesiae utilissimam. Hanc interpretationem sequitur Berardus, illà rejectâ, quæ à plerisque depromitur ex ipsismet Augustini verbis; neque enim credendum censet Valerium, et Augustinum ignorasse canones Nicaenos, qui velut unica regula in ore omnium ferebantur: quod verò profiteretur Augustinus de eorundem ignorantia existimat tribuendum maxime eius humilitati, à qua sperandum non erat, quod assereret sanctus vir praeclaras dotes, quibus ipse esset ornatus, locum fecisse in eo casu dispensationi regulæ generalis. Sed verendum meâ sententiâ est, ne speciosa potius, quam solida sit hæc interpretatio: neque enim adduci quis faciliè potest, ut credat, Augustinum, virum sanctissimum, modestiæ intuitu falso aut sibi, aut Valerio prædictam canonum Nicaenorum ignorantiam tribuisse: abstinuisset profectò potius hac de re, silentio electionem de se factam præteriens, ne se ipsum in discrimine constitueret mentiendi, aut virtutes proprias extollendi. Deinde, notum omnibus est non satis perspicuè novisse Africanos Patres, aut Nicaeni, aut Sardicensis Concilii sententias, uti ostendit contentionum, quæ circa appellationes abortæ sunt, historia, et legatio ab ipsis missa ad Atticum Constantinopolis, et Cyrillum Alexandriae Antistes tempore Concilii Carthag. VI. anni 419. Tandem ignoravit Augustinus verum Sardicense Concilium, cum Conciliabulo Sardicensi, vel potius Philippensi in Thracia illud confundens, in

quo Ariani confixerunt novam fidei formulam, eamque denominarunt Sardicensem, ut veram huius nominis Synodum supprimerent, haec impudentissima mendacia praesertim in Africa pervulgantes opera Donatistarum, quos in suam societatem adiunxerant, damnato Grato, legitimo Carthaginis Episcopo. Haec omnia consideranti non adeo mirum videbitur, quod Augustinus, et Valerius ignoranter infregerint Concilii Nicaeni sententiam duos simul esse eiusdem Ecclesiae Episcopos vetantem; maxime si animadvertat apparere quidem hodie in huius Concilii VI. exemplaribus Osii, et Sinodi Sardicensis mentionem, sed eam esse supposititiam, aut ex nota aliqua marginali desumptam, atque indebitè in *canone* 6. deinde insertam. Vide Cabassutium *ad hoc Concil.* in *Notitia ecclesiastica saeculi V.*

In hoc titulo in 6. et *Clementinis* plura sunt capita, in quibus admittuntur mandata de providendo, videlicet 1. 3. 4. 5. 6. et 7. in 6. atque un. in *Clementinis*; quae omnia abrogata fuisse in Tridentino notavimus.

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur.

Collationem beneficiorum iure ordinario competere Episcopo diximus, et indubium omnibus est. Capitulum Sede vacante succedere Episcopo in iis, quae sunt iurisdictionis, aequè est certum: ne ergo ex iis quisquam concludat collationem beneficiorum, utpote ad iurisdictionis potestatem spectantem, ad Capitulum Sede vacante transire, adiungi hic titulus debuit, in quo traditur Sede vacante nihil esse innovandum. Sed hoc longiorem requirit indaginem.

Quousque collatio beneficii coniuncta fuit collatio

tionis ordinis, nulla potuit esse quaestio de iure conferendi beneficia Sede vacante, cum spectaret ad ordinis potestatem: postquam verò seiuuncta ea fuerunt, et collatio beneficii pertinere visa fuit ad potestatem iurisdictionis, non mirum si Capitula defenderent eam ad se transire, sicuti coetera omnia iurisdictionis munia. Nihilominus exceptam semper conspicimus à regula generali collationem beneficiorum; ita ut Honorius III. asserere non dubitet in *cap. 2. b. tit.* nusquam inveniri cautum in iure quod Capitulum Sede vacante fungatur vice Episcopi in collatione Praebendarum: cum tamen aliunde videamus Capitulum conferre Sede vacante beneficia collationis non liberae. Varia tradi solent ab Interpretibus ad assignandam huiusce rei rationem. Plerique sentiunt id ex eo profluere, quod beneficiorum collatio recensenda sit inter fructus, hi autem servari debeant futuro Episcopo: sed vehementer eos reprehendunt Berardus, et Van-Espenius, quasi crassam admodum, atque indignam exhibeant beneficiorum imaginem; cum Ministros Ecclesiae constituere onus sit gravissimum, et maxime formidandum: probabilius ergo, atque honestius dicemus cum Berardo tribuendum id esse singularibus conventionibus inter Episcopos, et Capitula, in quibus exempta fuit à regula generali collatio beneficiorum, quam fortè aliàs nunquam separasset Episcopi ab ordinum collatione: deinde verò, cum vix ipsis illa remaneret potestas in collatione non libera, censendum est parùm fuisse sollicitos de ea conservanda, atque ob hanc causam transiisse ad Capitula. Fortassè dici aequè probabiliter potest, quod, cum collatio beneficii prius ad Episcopos spectaret, servata eisdem fuerit consuetudine, quasi specialiter ad munus Episcopale pertineat dignos Ecclesiae deputare Ministros.

Bonifacius VIII. in *cap. un. b. tit.* in 6. excipit à pro-

proposita regula casum, in quo ad Capitulum, et Episcopum communiter pertineat collatio Praebendarum; tunc enim, etsi liberae collationis sint, mortuo, aut suspenso à collatione Episcopo, Capitulum conferet.

S. Pius V. in Constitutione *Sanctissimus 9. Martii anni 1568.* reservavit Sedi Apostolicae beneficia omnia, cum cura, aut sine ea, ubilibet existentia, et quaruncunque Ecclesiarum; quae vacarent Sede Episcopali, Archiepiscopali, Primatiali, aut Patriarchali Pastore destituta, et quarum collatio ad eandem Sedes spectaret. Accessit quoque Regula II. Cancellariae. Verùm apud nos locus his, aliisque Sedis Apostolicae reservationibus non est.

TITULUS X.

De his, quae sunt à Praelatis sine consensu Capituli.

A primis Ecclesiae saeculis occurrunt plurima monumenta, in quibus mentio fit Presbiterii Ecclesiae, quod Hieronimus Senatum nuncupat: utroque autem nomine intelligimus Collegium, sive Capitulum Cleri, è quo probati quique, et seniores, non tantum opera, et ministerio, sed et consilio Episcopo assistebant, aut consensu. Saepissimè sacris canonibus iniunctum fuit, ut Episcopi in rebus gravioribus exposcerent Fratrum suorum consensum: unde Alexander III. Patriarcham Hierosolimitanum ita alloquebatur: *Novit tuae discretionis prudentia qualiter tu, et fratres tui unum corpus sitis, ita quòd tu caput, et illi membra esse probantur: unde non decet te omissis membris aliorum consilio, in Ecclesiae tuae negotiis uti, cum id non sit dubium et honestati tuae, et Sanctorum Patrum institutionibus contraire:* unde personarum ecclesiasticarum institutio-

nes, et destitutiones fieri non debere ab Episcopo decernit sine consilio Fratrum.

Senatum hunc conspicimus in Ecclesia Romana ex Presbiteris, et Diaconis honorabilioribus conflatum, quibus inditum deinde fuit nomen Cardinalium, et concessa quamplurima privilegia. Quod verò ad coeteras Ecclesias attinet, admonuimus in *lib. 1. tit. de Elect.* hodie nomine Fratrum tantum venire in hac materia Canonicos Ecclesiarum Cathedralium, postquam nempe hi removerunt tum ab electionibus, tum à consilio, seu consensu Episcopis praestando, universum Clerum, hoc est coeteros omnes Dioecesis Presbiteros, et Clericos, velut minus conjunctos Episcopo. Nihilominus, ut ait Cabassutius in *Notitia ecclesiastica saeculi secundi, dissertat. 18.* Presbiteria, seu Senatus Episcoporum non fuerunt à primaevo Canonici Choro addicti, qui olim Cantorum nomine censebantur, sed honoratiores Ecclesiae Cathedralis Presbiteri cum Parochis Urbis. Hinc mirum non est, quod Episcopi hodie vix unquam meminerint Senatus sui, aut Presbiterii in Dioecesis suae negotiis gerendis; nam Canonici, ut verbis eiusdem Auctoris iterum utar, ex omnibus Ecclesiae functionibus non sacrificia, non sacramentorum, non doctrinae, non catecheseom, non verbi Dei ministerium, sed munus, sanctum quidem, his tamen longè inferius, ecclesiasticum tantum asciverunt, qui solis olim infimis Clericis reservabatur; unde et Concilium Romanum sub Gregorio Magno vetat Presbiteris, et Diaconis in Ecclesia cantare eo quod essent sanctioribus, et sublimioribus Officiis addicti. Haec si perspecta satis essent pluribus Canonicis, non designarentur obire praestantiora ministerii ecclesiastici munia, quò praeminentiori loco sese existimant constitutos. Episcopi etiam libenter opera, et consilio Canonicorum uterentur, si eorum numero nemo adscriberetur, qui non coe-

teros omnes Dioecesis Clericos virtute, atque scientiâ praeclleret, sicuti decet Ecclesiae Senatorem, atque Episcopi Consiliarium.

Quod ad iura, quae Capitulis Cathedralium Ecclesiarum hodie competunt, attinet, nihil certi depro-mi potest ex decisionibus, quae in Corpore iuris extant; cum referendae sint ad singularia Ecclesiarum iura, et tota res pendeat à conventionibus, et transactionibus, quibus compositae fuerunt contentiones plurimae inter Episcopos, et Capitula obor-tae: hinc est quod in quibusdam Ecclesiis Episcopus, et Capitulum simul beneficia conferant, in aliis solus Episcopus, eoque negligente Capitulum: deinde quandoque Episcopus suffragium fert, ut Canonicus, non ut Praelatus, quandoque suffragium eius idem importat ac universi Capituli: proinde consulenda sunt cuiusque Ecclesiae statuta, consuetudines, et conventiones, et ad haec iura singularia referenda quamplurima capita, quae in Corpore iuris continentur, qualia sunt exempli causa *cap. 31. de Elect. in 6. 15. de Conces. Praebend. et Eccles. non vacant. 11. de Appellat. in 6.*

Non immorabor in recensendis singulis h. tit. capitibus eo, quod pleraque pertineant ad titulum *de Reb. Ecclesiae alien. vel non.* Nihilominus animadvertam *cap. 2.* intelligi à Gonzalezio non de alienatione decimarum, aut alterius rei, sed de praesentatione ad beneficium, uti denotare videtur integra illius littera.

In *cap. 9.* tribuitur Dionisio Papae tributio, et limitatio Parochiarum; coeterum sustineri hoc non posse contendit Berardus in *Decretum Gratiani tom. 2. cap. 22.* de quo forsam alibi opportunius.

TITULUS XI.

De iis, quae sunt à maiore parte Capituli.

Plurium consilium validius esse aiebat Appolonius; unde in Capitulis Cathedralibus, coeterisque Conventibus, in quibus res numero suffragiorum definitur, id praevalere debet, quod maior pars decreverit. Verum cum possit contingere, quod pauciorum sententia pluris facienda sit ob eorum dignitates, et merita, hinc traditum fuit non sufficere maiorem partem, nisi sit simul et sanior; idque in multis iuris locis statuitur: sed Bonifacius VIII. contentiones, quae hinc oriebantur, sedare cupiens, maiorem partem praeferri semper voluit, uti diximus in *lib. 1. tit. de Elect. et elect. potest.* Sunt tamen nonnulla negotia, in quibus requiritur consensus omnium, quin sufficiat suffragium maioris partis, licet et sanior ipsa sit; succeditque tunc regula iuris: *quod omnes tangit ab omnibus debet approbari.* Ut sciatur quando hoc accidat animadvertendum est ex negotiis aliqua spectare plures, ut universos, sive ut Collegium, aut Capitulum componentes, alia ut singulos, quod verbi causa agatur in eis principaliter de singulorum interesse: in primis maior pars representat totum Collegium, trahitque ad se, vel absorvet, ut ita me expediam, minorem, etiamsi ea contradicat; in secundis verò requiritur omnium, et singulorum consensus.

TITULUS XII.

Ut ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur.

Beneficia pluribus modis pati possunt deminutionem. Non de illa hic quaestio est, quae contingit quoties legitima auctoritate ex uno duo fiunt in perpetuum, sed tantum de deminutionibus, quae fiunt uno, eodemque manente beneficio. Id accidit in primis si beneficium duobus simul conferatur; quod prohibitum est, nisi ob Ecclesiae utilitatem, aut necessitatem in singularibus aliquibus adiunctis permittatur auctoritate necessaria. Sic in Civitate Rodiensi constituti fuere duo Episcopi, Graecus nempe, et Latinus, ob residentes ibidem utriusque Plagae Nationes; licet Innocentius III. aliud in simili casu statuerit, quando nimirum potiti fuere Latini Urbe Constantinopolitana, *cap. 12. de Officio Iudicis Ordin.* nam in Concilio Lateranensi anni 1215. statuit, ut in Civitatibus, aut Dioecesebus, in quibus permixti forent Populi diversarum linguarum, habentes sub una fide diversos ritus, et mores, Pontifices earum, hoc est Episcopi, providerent viros idoneos, qui secundum diversitatem rituum, et linguarum celebrarent illis divina officia. Deinde vero prohibuit omnino, quod una, eademque Civitas, aut Dioecesis diversos Pontifices haberet, tanquam unum corpus duo capita, quasi monstrum. Sed si propter praedictas causas urgens necessitas postularet à Pontifice loci Catholicum Praesulem, Nationibus illis conformem, Vicarium sibi constitui voluit, qui ei in omnibus esset subjectus, et obediens. Ob Ecclesiae utilitatem permissis etiam legitimus duos Episcopos in

)) Africa tempore Donatistarum, Catholicum nempe, et conversum cum sua plebe à schismate, *cap. 1.*

de Paroeciis. Praeter hos autem, aut similes casus, unum beneficium duobus tribui nequit.

Prohibitum aequè est, quod collator sibi, aut alii partem fructuum reservet, nisi legitimo modo pensio apponatur, aut assignetur Coadiutori certa proventuum pars, circa quod repetenda sunt quae iam adnotavimus.

Sinodus Trident. in *sess. 24. de Reform. cap. 14.* ait in pluribus Ecclesiis, tam Cathedralibus, quam Collegiatis, et Parochialibus, ex earum constitutionibus, aut ex prava consuetudine observari, ut in electione, praesentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione, vel alia provisione, sive admissione ad possessionem alicuius Ecclesiae Cathedralis, vel beneficii, canonicatum, aut praebendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas, certae conditiones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationesve illicitae, aut etiam, quae in aliquibus Ecclesiis dicuntur Turnorum lucra, interponantur; haec ergo detestans, mandat Episcopis, ut quaecunque huiusmodi in usus pios non convertuntur, atque ingressus eos, qui simoniacae labis, aut sordidae avaritiae, suspicionem habent, fieri non permittant. Deinde constitutiones, et consuetudines praedictas ab eis diligenter cognosci vult, atque aboleri, illis exceptis, quas ut laudabiles probaverint. Tandem adversus transgressores innovat poenas in iure adversus simoniacos statutas.

S. Pius VI. in Constitutione *Durum nimis anni 1570.* declaravit iuramenta super haec facta non tenere, addiditque praedictis poenam suspensionis ab officio Pontificali in Episcopos delinquentes, donec, satisfactione praevia, ea à Sede Apostolica relaxetur: Capitula subiecit interdicto; singulares vero personas excommunicationi, à qua, nisi in mortis articulo constituti, ab alio, quam à S. Pontifice absolvi nequeant.

Innocentius XII. in Constitutione *Eclesiae annè* 1695. adiunxit poenas privationis dignitatum, praebendarum, canonicatum, aliorumque beneficiorum, ipso facto absque alia declaratione incurrendas: in Regulares autem privationis vocis activae, et passivae, graduum, et officiorum omnium obtentorum, et perpetuae inhabilitatis ad illa, vel alia, similia, vel dissimilia in posterum obtinenda. Prohibuit quoque sub iisdem poenis quasuncque conventiones, etiam iuratas, factas absque auctoritate Apostolica ante provisionem Ecclesiarum, seu Monasteriorum, eas irritas declarans.

TITULUS XIII.

De Rebus Ecclesiae alienandis, vel non.

Auctus post persecutiones bonorum ecclesiasticorum numerus, nonnullorumque Episcoporum abusus in eorum dispensatione in causa fuerunt, ut prohiberetur strictè bonorum Ecclesiae alienatio. Quoniam tempore hoc primò factum fuerit non satis constat: apparet sanè haec prohibitio in *cap. 1. de his, quae fiunt à Praeclatis sine consensu Capituli*, sub nomine Concilii apud Valentiam, quod nonnulli intelligunt de Valentino anni 374. Extat quoque in Decreto Gratiani canon Leonis Papae, nempe *52. cau. 12. q. 2.* in quo decernitur ne quis Episcopus de rebus Ecclesiae suae quidquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, et cum totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum Ecclesiae: creditumque vulgò fuit hanc legem fuisse editam à Leone Magno: verum eruditi aliud de utroque textu arbitrantur, de quo videri potest Van-Espenius *Iuris Ecclesiast. Univers. part. 2. tit. 36. cap. 3. n. 4. et seqq.* ubi inveniuntur

ar-

argumenta, quae dubitationem ingerunt circa eorum legitimitatem. Facilius ab eisdem admittitur prohibitio Concilii Carthagin. V. quod alii IV. appellat, cum utrumque habitum fuerit anno 398. (1): eius autem canon 26. ita refertur à Gratiano in *can. 39. caus. 17. quaest. 4.* Nullus res Ecclesiae distrahat. Quod si reditus non habet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse Primati ipsius Provinciae censemus, ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiae, ut non possit ante Primatem consulere, saltem vicinos testes convocet Episcopos, curans ad Concilium referre omnem Ecclesiae necessitatem. Quod si non fecerit, Reus Deo, et sancto Concilio venditor honore amisso teneatur. Adiungi etiam queunt Constitutiones Imperatoriae Leonis, Anastasii, et Iustiniani, quae extant in Codice.

Posterioribus saeculis frequentissimae fuerunt haec de re sanctiones; quas omnes ita accipere oportet, ut vetitas per eas dicamus non solum alienationes veras, sed et conventiones omnes, quibus Ecclesia amitteret rerum suarum emolumentum; nam scopus prohibitionis is est, quod res Ecclesiae salvae maneant ad cultum divinum, Ministrorumque sustentationem. Et quidem laborarunt maximè Interpretes circa intellectum *capitis 5. b. tit.* in quo exponitur quid veniat nomine alienationis; turbabantur enim valdè in conspectu verbi *conditionem*, quod ibidem legitur, dum dicitur nulli licere alienare rem im-

(1) Dicitur communiter Concilium Carthagin. IV. illud ducentorum quatuordecim Episcoporum, quod Augustinus universale appellat, et habitum fuit in fine anni 398. Provinciale verò aliud septuaginta trium Episcoporum nuncupatur vulgò V. quanvis constet istud coactum fuisse mense Maio eiusdem anni. Praesedit utrique Aurelius Carthaginensis. Prohibitio memorata legitur in *canon. 32. Concilii dicti IV.*

mobilem Ecclesiae, sive agrum, sive rusticum mancipium; neque specialis hypothecae titulo obligare; alienationis autem verbum continere conditionem, donationem, venditionem, permutationem, et emphyteuticum perpetuum contractum: hodie verò existimant plerique delendam esse hanc vocem, cum non inveniatur in *Novella 7.* ex qua verius est desumptum fuisse hoc caput.

Coeterum existimandum non est rerum Ecclesiae alienationem ita esse prohibitam, ut nullo in casu permittatur; hoc enim et Ecclesiae ipsi foret exitiosum, et non semel laederet pietatem: statutum ergò sacris canonibus est prohibitioni locum non esse quoties necessitas, utilitas, aut pietas suadeat alienationem: ne tamen Praelati nimis faciles forent in huiusmodi causis dijudicandis, cautum simul fuit, solam eorum auctoritatem ad id minimè sufficere, sed cum aliis hac de re illis esse agendum, et tunc iustam causam censendam cum tractatu de hoc habito talis decernatur; et hoc significatur dum vulgò dicitur alienationem rerum ecclesiasticarum non valere nisi iusta causa, et debita solemnitas interveniat. Si quaeratur quinnam cum Episcopo huic tractatui interesse debeant, dicendum est non eandem fuisse hac in re Ecclesiae disciplinam. Plura antiqua monumenta ostendunt hanc discussionem fieri olim debuisse, saltem in quibusdam Provinciis, in Concilio Provinciali, quoties nimirum de rerum spectabilium alienatione ageretur: extant apud Gratianum canones Concilii Agathensis sub initium saeculi sexti, qui idem demonstrant, dummodo vulgari lectioni subrogetur illa, quae à Berardo praefigitur. Statuunt Patres in *can. 1. caus. 10. q. 2.* non licere Episcopo vendere, aut aliter alienare res Ecclesiae: moderantur deinde generale hanc regulam in §. 2. *canonis 3. eiusd. cau. et quaest.* qui deductus est ex eodem Concilio, etiam iuxta Correctores Romanos,

voluntque, ut, si necessitas, aut utilitas alienationem exigere videatur, discutatur causa apud duos, aut tres Comprovinciales, aut vicinos Episcopos: denique in *can. 53. cau. 12. q. 2.* aiunt licere Episcopo terrullas, aut vineolas exiguas, et Ecclesiae minus utiles, distrahere *sine concilio Fratrum*, hoc est Comprovincialium, quorum nuper meminerant. In Decreto Gratiani legitur *sine concilio Fratrum*; unde deduxerunt Interpretes, Episcopum alienare posse liberè, et absque ulla solemnitate, res ecclesiasticas parvi ponderis: coeterum ita restituta lectio ostendit quantum distet haec opinio à Patrum Agethensium mente: nihilominus praevaluit vulgaris Interpretum sententia, receptumque generaliter est, ut res magni momenti cum consensu Capituli, coeteras autem liberè alienare valeant Episcopi.

Immutata posterius haec disciplina fuit per Constitutionem Pauli II. quae refertur in *cap. un. b. tit. inter Extravag. com.* aliasque posteriores, in quibus statutum est nullum Praelatum, sive Saecularem, sive Regularem, alienare posse bona Ecclesiarum absque S. Pontificis licentia. Verum sanctionibus huiusmodi apud nos locus non est, cum omnia Ecclesiarum bona constituta sint sub speciali Regum nostrorum protectione, et cura, utpote ab eorundem liberalitate utplurimum venientia.

Iuxta veterum canonum praescriptum Episcopus absque necessitate, aut debita solemnitate res Ecclesiae alienans veniebat deponendus: verum in *cap. 5. b. tit.* tantùm fit mentio poenarum Leoninae Constitutionis, nimirum *legis 14. C. de Sacrosanct. Ecclesiis*, in qua Imperatores Leo, et Anthemius in Constantinopolitanae Ecclesiae gratiam omnem ferè rerum ad eam pertinentium alienationem prohibuerunt, sub poena nullitatis, insuper addentes eum, qui rem huiusmodi per venditionem, permutationem, aut alium contractum, adquisierit, et rem, et pretium amis-

surum, ita ut hoc in utilitatem cederet Ecclesiae, et nihilominus, Episcopum, aut Oeconomum, qui alienavit, eorumque haeredes cogendos indemnitati Ecclesiae laessae consulere. Coeterum has poenas neutquam sufficere censuit Paulus II. temerariae alienationum facilitati coercendae, aliasque eisdem addidit in praedicta Constitutione.

Hucusque exposita intelligenda sunt de Ecclesiarum ipsarum bonis. Ministri alienare neutquam possunt bona, in quibus beneficiorum, aut praebendarum suarum dos consistit: imò neque licet eis alienare fructus ad vitam, vel ad longum tempus, recepta ab emptore per unam, vel per plures solutiones pecuniarum quantitate, quam ipsi beneficiati per eiusdem temporis, vel vitae spatium probabiliter consequi potuissent, sub poena nullitatis actus, et excommunicationis, praeter alias in bona Ecclesiae alienantes in iure inflictas, ex Constitutione Benedicti XIV. *Universalis Ecclesiae, anni 1741.*

Propositis regulis minimè obsistit *canon 20. c. 12. g. 2.* qui continet specialem Romanae Ecclesiae disciplinam occasione schismatis Laurentiani temporibus Papae Simachi oborti; cum enim Antipapa objiceret Simacho, inter alia, bona Ecclesiae sub eo fore dilapidanda, urgente ipso S. Pontifice statuit Sinodus, ex qua desumptus fuit hic canon, non licere Papae praedium Ecclesiae alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in usumfructum rura dare: et quavis in fine addatur hoc non modò in Apostolica servandum esse Ecclesiae, verum etiam universis Ecclesiis per Provincias convenire, coeterum notarunt Correctores Romani haec verba à Gratiano apposita in Sinodo non reperiri; imò econtrà haec alia in ea legi: *Huius autem constitutionis legem in Apostolica tantum volumus Sede servari, universis Ecclesiis per Provincias, secundum animarum considerationem, quem proposito Religionis convenire Rectores earum*

vi-

viderint, more servato. Nec alii obstant, in quibus mentio fit licentiae à S. Pontifice postulatae ante Pauli II. aetatem; contigit enim nonnunquam quod Episcopi mallet Sedem Apostolicam adire, ne Capituli sui consensum exquirere cogerentur.

TITULUS XIV.

De Precariis.

Alienationis nomine comprehenduntur actus omnes, per quos transfertur dominium: coeterum animadvertimus superius in lege circa alienationem statuta contineri quoque illos ex mente Ecclesiae, per quos, licet dominium non transferatur, privatur tamen Ecclesia aliquo emolumento. Contingit hoc praecipuè in concessione Precariarum, qua fiebat, ut Clerico, vel Laico tribueretur usus, aut ususfructus rerum ecclesiasticarum ad vitam, vel ad brevius tempus; valdèque frequens erat labente saeculo quinto, et decurrente sexto iuxta Cabassutum ad canonem 59. Concilii Agathensis; unde et meminere Precariarum Concilia Epaonense, Aurelianense I. Meldense, Rhemense, Moguntinum, et alia. Concedebantur primùm illis, qui bona sua Ecclesiis donaverant; sed deinde extensae etiam extra hunc casum, ad eum denique abusus perductae fuerunt, ut aboleri omninò debuerint; nam saepenumero contingebat ait praedictus Auctor, ut res Ecclesiae hac ratione vel praescriberentur, vel ad haeredes, et successores possessorum sensim transmitterentur, ac in perpetuum alienarentur. Renovabantur de quinquennio in quinquennium, et certa etiam pensio quandoque Ecclesiae solvebatur, ne ius suum amitteret. Patet ex his quantum distarent precaria à contractu precarii, de quo sermo est in *cap. ult. b. tit.* et in quo tandiu res alicui conceditur, quandiu con-

Tom. II.

H

ce-

cedenti placuerit, cum precariae revocandae non sint pro voluntate concedentium, uti ait Gregorius IX. in praedicto capite.

TITULUS XV.

De Commodato.

Longam contractuum tractationem in hoc, et sequentibus Titulis contexere facillimum foret; sed, ni fallor, aequè supervacaneum, cum Canonum cultor didicisse praesumendus sit generales contractuum regulas, dum iuri civili navabat operam, coeteri verò, quos nostris vigiliis frui contigerit, habeant quamplurimos hac de re tractatus: idcirco illa solum tradam, quae in cuiusque Tituli capitibus continentur, quaeque cuiusque contractus naturae, atque proprietatibus exhibendis sufficiant.

Commodatum contractus est ex his, in quibus re contrahitur obligatio; hoc est, in quibus, praeter consensum, requiritur rei datio, aut interventio, ut obligatio oriatur; idque in eo agitur, ut res alicui gratis certo modo utenda tradatur. In Precario aequè utenda res gratis datur, sed simpliciter, non certo modo, aut ad certum usum; in eoque differt à Commodato; uti et in eo quod commodans ante finitum usum rem petere nequeat, cum qui Precario eam habet quandocunque petenti domino reddere debeat. Deinde in eo quod gratis res in eo utenda detur, differt Commodatum à locatione, et conductione.

Tandem in Commodato res utenda datur, cum in deposito custodienda tradatur: neque dominium, aut possessio in Commodatarium transit, cum in mutuo res fiat mutuatarii cum obligatione tantundem reddendi; unde Commodatarius re uti debet salvà eius substantià, eandemque restituere tenetur finito usu.

In cap. un. b. tit. exponit Gregorius IX. tritam illam in iure regulam, iuxta quam Commodatarius tenetur de culpa levissima, seu, quod idem est, praestare debet exactissimam diligentiam; ex eo, quod in hoc contractu regulariter recipientis tantum utilitas veretur. De casu autem fortuito non tenetur, nisi suà culpà acciderit; pactione sese obligaverit illum sustinere; aut moram in re finito usu restituenda commiserit. Denique ait commodantem rem à Commodatario exigere non posse ante finitum usum.

TITULUS XVI.

De Deposito.

Alia ex obligationibus, quae re contrahuntur, est ex deposito, quod definitur contractus, in quo res alicui, qui gratis hanc operam suscipiat, custodienda datur. Hinc depositarius re apud se deposita uti nequit.

Depositarius tantum de dolo tenetur, et de culpa lata, quae dicitur illi proxima; non verò de culpa levi, aut levissima, nisi deposito se obtulerit, aut pretium illi solvatur: casum verò fortuitum tunc praestabit cum pactione se obligaverit, culpa casum praecesserit, aut morosus fuerit in depositae rei restitutione, quam reddere deponenti debet quandocunque reposcenti, quin objicere queat compensationem; ne contractus, qui à bona fide oritur ad perfidiam referatur. Haec Gregorii IX. sententia in cap. 2. b. tit. intelligenda est de extrajudiciali deposito; nam aliud observatur in iudiciali, quod appellatur sequestrium, et de quo diximus in lib. 2.

Quaeri solet utrum depositarius ante statutum tempus absque iusta causa sese deposito liberare valeat rem deponenti restituendo, quemadmodum li-

berum est deponenti quovis tempore eam repetere; et quidem aequalitas in contractibus servanda id suadere videtur: verum cum depositum in utilitatem ordinetur deponentis, ex eademque totum aestimetur, admittendum id neutiquam est. Sanè si damnum depositario causa depositi contingat, eius indemnitati consulere debet deponens, ad idque cogetur actione depositi contraria, quae tribuitur depositario, quemadmodum deponenti directa.

In *cap. 1.* decernit Alexander III. pecuniam apud Clericum depositam repeti ab Ecclesia non posse, nisi in eiusdem utilitate conversa sit.

IUR. DECRETAL.
TITULUS XVII.

De Emptione, et venditione.

Emptio, et venditio contractus est, quo id agitur, ut pro certa pecunia uni danda alter rem accipiat. Ex his est, in quibus consensu contrahi obligatio dicitur, hoc est in quibus nullius rei interventio requiritur ad producendam obligationem, et actionem, dummodo de re, et pretio contrahentes convenerint; tunc enim perfectus iam est contractus, oriturque emptori actio ex empto, venditori autem ex vendito, quibus invicem sese compellant contractum consummare; id est venditor rem tradere, et emptor pretium conventum solvere. Sanè si contrahentes id voluerint, ut non aliter valeret venditio, quam si in scripturam redigeretur, perfecta minimè dicitur solà conventionem de re, et pretio: idem venit dicendum de contractu conditionali.

Cum Dei O. M. clementia ita universa ordinaverit, ut neque omnia omnia tellus ferat, neque iisdem, sive corporis, sive animi, dotibus praediti sint omnes, ad servandam nimirum, fovendamque mutuum inter homines charitatem; induci necessa-

riò

riò debuit rerum, quibus quisque abundaret, communicatio aliis ea lege facta, ut ipse quoque invicem alias alteri traderet, quibus ille indigeret. Et quidem ante signatae pecuniae, aut numismatum inventionem, permutatione sola id fiebat, quam proinde merito appellat Hugo Grotius antiquissimum commercii genus: eique consonat illud Servii: *Mutabunt merces, quia antiqui res rebus mutabant.* Deinde ad avertendam permutationum difficultatem, atque incommoda, inventi sunt numi, quibus res omnes aestimantur, quique singulas earum representant; prodiitque inde emptio, et venditio, cuius ope et facilius quisque sibi necessaria comparat, et commodius servatur utrinque aequalitas requisita. Hoc tamen non est ita strictè accipiendum, ut quaelibet inaequalitas venditioni officere praesumatur; ne aliqui mutua haec communicatio nimium coerceatur, et infinita praeterea litium multitudo oriatur: statutae proinde in id sunt à iure sequentes regulae.

Cum quilibet contrahentium conditionem suam meliorem facere in omnibus contractibus intendat, rescindi non debent ob modicam deceptionem; si autem ea ultra dimidium iusti pretii contingat, consulitur à legibus decepto. Et quidem, si venditor sit, agere valet, ut pretium suppleatur, aut res tradito pretio restitatur: alterutrum vero petere nequit, cum electio emptori competat, *cap. 3. b. tit.* cui omninò consonat *lex 1. lib. 5. tit. 11. Nov. Recop.* Huic actioni rescissoriae locus non est iuxta leges Regias, si artis cuiusque periti in rebus ad eam spectantibus se laesos ultra dimidium dicant; *leg. 3. eod.* aut si in eos intentetur, qui rem emere compulsi sunt in casu, in quo fieri licet in favorem Fisci, *leg. 6.*

Competit etiam in casu laesionis aliud remedium, quoties nimirum probatur enormissima, id est dimidium iusti pretii plurimi superans: et quidem hoc uberius est, tum ex eo, quod intra viginti annos

op-

opponi queat, cum actioni ultra dimidium, sive ob laesionem enormem, tantum locus sit intra quadriennium; tum etiam, quia dum rescisso ob hanc contingit, nulla habetur fructuum ratio; quoties autem fit ob enormissimam restituendi sunt, tam exstantes, quam consumpti, facta aequa horum aestimatione.

Non solum in mutuo, sed et in aliis contractibus locus usurae est, uti accidit in specie, quae proponitur in *cap. 5.* cum tamen agendum de hoc sit in *lib. 5.* consulto hic praetermitto.

Emptori venditor tenetur de evictione ex natura contractus; liberabitur autem, si institutam litem ab alio venditori emptor tempore opportuno non nunciaverit; si contumaciter abfuerit, aut aliter ob suam iniuriam damnatus fuerit *cap. ultim.* Locus huic actioni est in aliis contractibus praeter venditionem; atque haec omnia conveniunt nostris legibus.

Ius eos puniendi, qui non iustis mensuris, ac ponderibus in rerum venditione utuntur, in omnibus Regionibus iudicibus competit Regiis, ac Politicis; quapropter nullibi locus est decisionibus, quae in *cap. 1. et 2. b. tit.* continentur.

TITULUS XVIII.

De Locato, et conducto.

Proxima emptioni, et venditioni est locatio conductio; in plurimis enim conveniunt, licet in quibusdam differant; et sicuti in emptione id agimus ut pro pretio certo dominium rei alienae assequamur, ita in locatione, et conductione intendimus consequi operam personae, aut alienae rei usum, sive solum, sive cum fructu iunctum: proindeque dicitur contractus, in quo id agitur, ut pro usu alicuius rei, aut

aut opera personae certa merces praestetur. Quod ad rem nostram attinet illud est, ad, et quatenus contineatur locatio sub prohibita rerum ecclesiasticarum alienatione. Distingui vulgò solet inter locationes ad longum tempus factas, et eas, quae ad modicum peraguntur: continentur primae in prohibitione, non aequè secundae; coeterum non ita planum est quodnam tempus dicatur in hac re longum: sane in locis, in quibus *Extravagans Pauli II. un. de Rebus Eccles. alien. vel non*, recepta est, dicitur tempus longum quod extenditur ultra triennium, expressè enim in ea prohibetur locatio ultra hoc spatium: in aliis Regionibus standum erit receptis consuetudinibus. Concilium Trident. in *sess. 25. cap. 11.* vetuit quidem locationes triginta annorum; coeterarum non meminit. Dationes ad firmam, quo nomine intellexerunt Scriptores temporis medii locationes in longissimum tempus, haud dubiè comprehenduntur in prohibitione; uti et emphiteusis perpetua.

Multitudo studentium, qui undique confluebant ad Civitatem Bononiensem studiorum causa temporibus Clementis III. in causa fuit, ut ederetur constitutio circa conductiones domuum, quae refertur in *cap. 1. b. tit.* Gregorius IX. in *cap. 3.* exprimit casus, in quibus expelli inquilinus potest ante finitum conductionis tempus; qua in re servandae apud nos sunt leges cuiusque Oppidi municipales. Sermo quoque in eodem capite est de remittenda conductori pensione propter sterilitatem; quod et apud nos observatur in certis adiunctis, de quo videri potest D. Covarrubias in *Practicis quaest. cap. 30.* Tandem in *cap. ult.* ait idem S. Pontifex emphiteutam Ecclesiae iustè expelli posse, si per biennium in solutione canonis cessaverit, nisi postmodum celeri satisfactione sibi consulere studuisset, vel si praesumpserit meliorationes, et ius sibi competens alii vendere, Ecclesiam prius non requisitâ, eique nunciato quantum

tum sibi ab aliis offerretur, praestitoque insuper Ecclesiae duorum mensium spatio ad deliberandum.

TITULUS XIX.

De Rerum permutatione.

Solemnitas, quae praescribitur ad rerum ecclesiasticarum alienationem, necessaria non minus est ad earum permutationem, quae species est alienationis: et quidem omnium antiquissima, atque simplicissima, uti apparet ex his, quae innuimus in titulo de *emptione, et venditione.*

Permutari nequit spiritualis res cum temporalis, cum ad committendam simoniam parum intersit ad pecunia, vel res alia temporalis tribuatur pro spirituali, *cap. 9. b. tit.* Sed de hoc latius in *lib. 5.*

Si unum beneficium commutetur cum alio, propriè dici nequit simoniam adesse, cum utrinque res spiritualis conferatur, licet annexae ei sint et temporales: nihilominus in eis labem simoniae semper contineri dicitur in *cap. 5. b. tit.* maxime si pactio praemittatur, atque proinde fieri de iure non posse: quod de simonia iuris ecclesiastici intelligitur communiter: sed de hoc sermo erit in *lib. 5.* Sanè accedente Episcopi auctoritate licitae habentur huiusmodi beneficiorum, aut praebendarum permutationes: licet enim S. Pius V. in Constitutione *Officium* suspenderit Ordinariis ad tempus resignationes, et permutationes beneficiorum admittendi auctoritatem, usque dum ipse de eadem re opportunius statueret; deinde verò in Constitutione posteriori, quae incipit *Quanta*, resignationibus quidem certam praefixit formam, de permutationibus autem decrevit indefinite admitti posse ab Ordinariis illas, quae canonicis sanctionibus, et Apostolicis constitutionibus permittuntur. Vid. Bened. XIV. de *Sinodo Dioecesan.*

lib. 3. cap. 24. Iniunctum apud nos strictè est Iudicibus Regiis, ut attentè invigilent, ne ulla Brevia, aut Bullae circa pensiones, resignationes, permutationes, dispensationes in re beneficiali, aut alia, quae directè, aut indirectè Concordatis cum Sede Apostolica initis contraria sint, mandentur executioni.

TITULUS XX.

De Feudis.

Scriptores plerique neglexerunt omninò feudorum iura, etiam cum de illis ipsis rebus agerent, quarum origo quaerenda esset in disciplina feudali; et haec incuria quamplures in historicis, atque politicis, peperit errores. Id aequè generaliter accommodari nequit illis, qui canonicas sanctiones suis lucubrationibus illustrarunt: puto tamen Cultoribus canonum quoque necessarium esse saltem qualem feudalis iurisprudentiae notitiam. Ego sanè is non sum, qui explanare queam rem plurimis difficultatibus involutam, neque praesenti instituto congrueret longa de ea tractatio: tradam nihilominus scitu magis necessaria, admonitosque volui studiosos Adolescentes, ne errore ducti, in tenebris iam perpetuò hanc rem jacere debère arbitrentur, cum eius cognitio plurimum adiumentum afferat ad congruam multarum ecclesiasticarum sanctionum intelligentiam.

Adduci in hanc rem opportunè possent plura ex nostris legibus, praesertim ex toto *tit. 26. Part. 4.* in quo diversae feudorum species, iura, tum dominorum, tum vasallorum, casus, in quibus ius suum hi amittunt, atque alia huiusmodi traduntur: haec tamen, quae facillimè praedicto loco, et aliis, videri possunt, praeternittimus, ut ipsam feudorum originem, paucis licet, scrutemur.

Effertat mores barbararum Gentium, quae uni-

versam Europam post Magni Theodosii obitum devastarunt, primum in causa fuerunt, ut induceretur feudorum disciplina. Quandiu in pristinis suis Ditionibus, in Plagis nempe Septentrionalibus, manserunt hae Nationes, neque subjectionis, neque proprietatis agnoverunt iura, uti conjicere est de Gente litterarum, atque historicorum copia, penitus tunc temporis destituta, quaeque, belliarum potius more, quam hominum, in silvis incultis sine certis legibus degebat. Verum quando Romana dominia ingressi sunt, diviserunt terras, quas suae ditioni subjecerant; atque sic inducto proprietatis iure defensionis propriae mutuo consulere se debere agnoverunt, ne passim quaesitis spoliarentur. Legibus licet certis carerent, habebant nihilominus certos belli Duces, quos nimirum strenua aliqua gesta commendassent: contingere autem debuit, ut iis maior terrarum portio in praedictis partitionibus tribueretur: cum verò cogere neutiquam possent hi Duces Concives suos ad nova belli pericula tentanda, habebant saltem, quibus eosdem invitarent; certos enim fundos concedere ipsis poterant. Apparent in iis concessionibus prima feudorum vestigia, quae successu temporum perfecta gradatim sunt, praesertim postquam Reges sibi eligere, eisdemque subijci coeperunt: cum enim arcta nimis esset horum potestas, facile Magnatibus fuit nomine feudorum plurima ab eis extorquere; adeò namque eorum ambitio, atque petulantia creverant, ut etiam bona Ecclesiis donata, imo et stipendia ipsa altaris, invitis penè Regibus, quandoque hoc nomine occupasse perhibeantur.

Mediis saeculis alia quoque occurrit ratio feuda inducendi. Post mortem Caroli Magni Europae Ditionibus turbatis, potentiorum vi, atque usurpationibus, resistere non valebant inferiores; atque in his adiunctis quamplurimi securitati suae consuluerunt,

bona sua Magnati alicui tradendo in feudum, ut is invicem eos sua protectione defenderet, atque muniret. Patet autem hæc medellâ uti præcipuè Ecclesiam debuisse, cum non alia, quam orationis, habeat arma. Et quidem utilissimum hoc ipsi erat; ne tamen Praelati hac occasione potestate sua abuterentur, congruum in concessione feudi fuit eadem statuere, quae diximus de reliquis alienationis speciebus.

In *cap. 2. b. tit.* exprimuntur casus, in quibus licet Praelatis à generali regula recedere, et feudum ab antiquo tempore constitutum de novo concedere; adstante nimirum Ecclesiae utilitate; consultus enim Innocentius III. ab Archiepiscopo Mediolanensi an sibi liceret de novo infeudare, non obstante iuramento de non infeudando de novo Romano Pontifice inconsulto, si ob mortem vasalli feudum rediret ad Ecclesiam; si à vasallo feudum alienari contingeret, et de eiusdem filio, aut consanguineo, simulque in feudo consorte, in eo investiendo ageretur; aut tandem si feudum reperiretur ita alienatum, ut ab Ecclesia recuperari non posset aliter quam alicui Laico illud tribuendo; respondit novam infeudationem in his casibus fieri posse: intelligendum verò id est adstante evidenti utilitate Ecclesiae ne contrarietur *Extravag. in. de rebus Ecclesiae alien. vel non inter com.* eademque cautela adhibenda, ni fallor, venit in conspectu *legis 3. Part. 4. tit. 26.* in qua novae tantum infeudationes Praelatis Ecclesiasticis prohibentur.

TITULUS XXI.

De Pignoribus, et aliis cautionibus.

Datio in pignus, quanvis non sit alienatio, comprehenditur nihilominus sub regula rerum ecclesiasticarum.

carum alienationem vetante; tum, quia est dispositio quaedam ad alienationem, cum possit creditor pignus distrahere, si tempore in conventionem statuto solutio ipsi non fiat; tum etiam quod Ecclesia interim usu rei pignoratæ careat. Sanè non in qualibet pignoris constitutione absque traditione; cui etiam valeat nudâ conventionem absque traditione; cum tamen creditor ius in rem adquirat simul ac placuit eam pignori obligatam esse, licet possessionem nondum acceperit, aequè prohibita dicitur huiusmodi conventio, ac propriè dicta pignoris datio.

Deinde quae de pignore dicimus intelligenda sunt de hypothecae constitutione, qua maius adhuc gravamen inferri Ecclesiae possit, cum idem quoad hoc sit hypotheca in rebus immobilibus, ac pignus in mobilibus.

Rescribitur in *cap. 6.* creditorem computare debere in sortem principalem fructus ex re pignoratâ perceptos; nam aliàs usuram committeret, uti dicemus in *lib. 5.*

In *cap. 3.* compellendum ait Alexander III. haeredem Episcopi rem Ecclesiae restituere, quae à defuncto pignori obligata fuerat pro sua necessitate, cum indignum sit, ut Ecclesiae res suae taliter debeant deperire.

Aequè prohibentur in hoc titulo aliae cautiones, et conventiones, quibus damnum Ecclesiae inferatur, veluti concessio ususfructus, et aliae huiusmodi.

TITULUS XXII.

De Fideiussoribus.

Non tantum obligationibus principalibus, sed etiam accessoriis, qualis est fideiussoria, ingeri potest damnum Ecclesiae; quapropter etiam istae continentur in prohibitionem generali.

Fi.

Fideiussor ille est, qui quod alius debet fide sua esse iubet; et quidem interpositâ stipulatione iuxta legum Romanarum praescriptum. Dicitur aequè adpromissor; diversus in eo ab expromissore, quod hic, licet etiam ipse pro alio obligetur, novandi animo alienam obligationem ad se transmittat, cum fideiussoris, aut adpromissoris accessione non liberetur principalis, sed nihilominus obligatus maneat. Sunt praeterea alii, qui pro alio obligantur, veluti qui mandat pecuniam alicui credi, aut qui quod alius debet se soluturum constituit nudo pacto. Parum autem interest quoniam ex his modis Ecclesia obligetur, ut comprehensi omnes, aut alii similes dicantur in prohibitionem, regulisque huius tituli.

Hac occasione quaeritur in hoc titulo, an Clerici possint fideiubere. Verbo dixerim. Prohibentur Clerici fideiussionibus operam dare, sive lucri captandi causa faciant, quod certè turpissimum foret, sive absque ulla lucri spe id faciant: nam adhuc verum foret, eos negotiis saecularibus immisceri, atque à cultu divino averti, cui continuè debent incumbere: possunt autem intuitu pietatis nonnunquam fideiubere, et plurimum apud Deum promereri.

Coetera, quae in hoc titulo continentur, nulla indigent explanatione.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

Familiares in iure est, quod, post rationem, quibus res quaeque constituuntur, expositionem, modi tradantur, per quos eadem dissolvuntur; praecipua autem distrahendarum obligationum ratio est solutio, propriè scilicet, et specialiter sumpta pro naturali praestatione eius, quod debetur; nam sumitur etiam generaliter pro quacunque liberatione, eoque sensu com-

comprehendit modos omnes, seu causas, quibus liberatio ab obligationis nexu contingere potest, sive ipso iure, sive ope exceptionis.

Et quidem latè satis se extendit eius materia, etiamsi ad solutionem in specie sermo contrahatur: pluries enim dubium est an rectè facta dicenda solutio sit, vel quia simul, et semel totum, quod debebatur, solum non est, vel quia aestimatio pro re, aut aliud pro alio aliter invito creditore solvitur, vel tandem quod solutionem oblatam accipere creditor recusaverit: at in tituli capitibus tria resolvuntur: primum; successorem in beneficio, aut Ecclesia, teneri solvere debitum, quae contraxit praedecessor *ratione* ^{N^o} Ecclesiae, minimè autem coetera: secundum; Clericum, qui solvendo non est, non ideò esse excommunicandum, aut alià vexà afficiendum, quanvis compelli queat cavere se solvendum, si ad pinguorem fortunam devenerit: tertium denique; ei, qui indebitè solvisse asserit, probationem incumbere, nisi ille, cui solvendum est, inficietur solutionem, et convincatur.

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

Prohibentur Episcopi res Ecclesiae donare praeter casus, et formam, in quibus alienationem licere diximus. Exciipiuntur donationes modicae, quae vix ullum inducunt gravamen. Receptum quoque est, quod Episcopus ei largiri valeat quinquagesimam reddituum partem ad Monasterii novi erectionem, aut centesimam ad amplificationem illius Ecclesiae, in qua sibi sepulturam elegerit; sed eà cautelà servatà, ut unam tantummodo, quae placuerit ex his duabus, remunerationem assumat; et sub ea pariter conditione, nisi magnum ex eo damnum Ecclesiae inferatur,

tur, *cap. 9. b. tit.* nam etsi prima facie praesumatur, ait in eo Innocentius III. quod collatio quinquagesimae, vel centesimae partis grave non inferat detrimentum, quia tamen non solum si saepe, sed etiam si semel id fiat, ex variis circumstantiis deprehendi potest interdum valde damnosum, nec quinquagesima, nec centesima semel, aut successivè debet cum gravi Ecclesiae damno conferri. Quid verò si in tantum abundet Episcopus, ut sine damno Ecclesiae suae possit amplius etiam quàm per quinquagesimam, vel centesimam partem necessitatì alterius Ecclesiae subvenire? Nihilominus sine S. Pontificis auctoritate Episcopum praedictam summam à canone praefinitam excedere non posse respondet idem Innocentius III. quia nimirum per eam incautè largiri volentibus est occursum: nomine autem canonis designat statutum Concilii Toletani IX. relatum à Gratiano in *canone 4. cau. 12. q. 2.* in quo praedicta quinquagesimae, aut centesimae partis praefinitio continetur. Habenda etiam est ratio receptorum in Regione consuetudinum, *cap. 3. b. tit.*

Leges nostrae inter plura alia saluberrima illud ad bonorum ecclesiasticorum conservationem statuerunt, ut Episcopis in ingressu, ea confecto, coram Capitulo inventario, tradantur simul cum privilegiariorum, actionumque, tam activarum, quàm passivarum ratione; ex quibus discere successor possit an quidquam contra ius fuerit alienatum. Si fortè hoc contigerit, repetere Praelatum posse decernitur ab emptore rem ita alienatam: quoad pretii autem restitutionem haec regula praefinitur, ut, si in rem Ecclesiae versum sit, restituit emptori, tantundem debeat ex bonis Ecclesiae; sin minus, facienda restitutio sit ex propriis illius bonis, qui alienavit, aut haeredum suorum, *leg. 6. lib. 1. tit. 2. Nov. Recop.*

Deinde, quoad donationes ex rebus ecclesiasticis ab Episcopis factas eadem statuuntur in *legibus 4. et*